

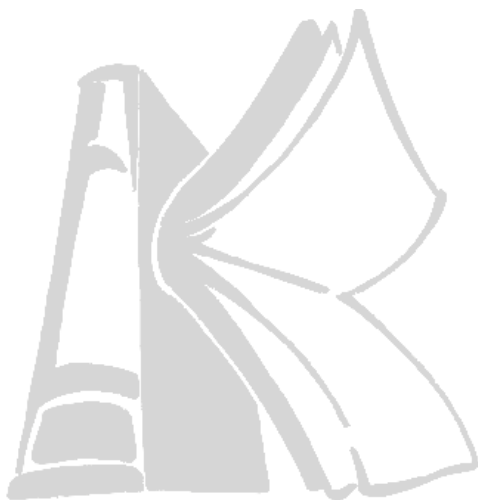

VÝZNAMNÍ ĽUDIA NARODENÍ ALEBO PÔSOBIACI V BETLIARI

Prvá časť

Údaje o významných ľuďoch narodených alebo pôsobiacich v Betliari zaznamenané v obecnej kronike zväzok prvý na stranách 347 až 364. Uvedené sú len životopisy už nežijúcich osobností.

Zostavil:
Ján Schlosár
1994 - 1995

Úvod

V kronike obce Betliar doteraz chýbali podrobnejšie údaje o významných ľuďoch, ktorí sa v Betliari narodili alebo o tých, ktorí v Betliari pôsobili, i keď neboli tunajšími rodákmi.

Zaplniť túto medzeru v obecnej kronike sa podujal betliarsky rodák, posledne obyvateľ Rožňavy, dôchodca, Ján Schlosár.

Menovaný sa narodil 5.7.1927 v Betliari. Po vychodení Obchodnej školy v Dobšinej, a po zamestnaní v rôznych organizáciách, najdlhšie pracoval na Okresnom národnom výbore v Rožňave ako vedúci finančného odboru - až do odchodu na dôchodok.

Popri zamestnaní venoval sa tiež literárnej činnosti. Okrem vlastných básní, spracovával rôzne povesti a historické udalosti z nášho okolia. Tlačou vyšli jeho diela: Revolučné národné výbory v Rožňavskom okrese, Plešivská konferencia, Dejiny robotníckeho hnutia v Dobšinej a Dejiny obcí: Pača, Vlachovo, Gemerská Poloma, Roštár, Kobeliarovo a ďalšie. Spracovával tiež životopisy významných ľudí.

V rokoch 1946 až 1947 viedol obecnú kroniku v Betliari. Zomrel 29.3.2004 v Rožňave, kde je aj pochovaný.

Čitateľovi obecnej kroniky predložil tieto životopisy významných ľudí:

<i>Meno</i>	<i>strana</i>
Ján Fabricius	4
František Xaver Fuchs	6
Samuel Bancík	8
Ludovít Štempel	10
Ján Baltazár	12
Jozef Pavlík	13
Alžbeta Güntherová – Mayerová doc. PhDr.	15
Jozef Špilda	17
Martin Kriak	19
Juraj Kazamek	22
Ján Kúkel	24
Anton Pavlík	26
Michal Jerga	28
Abrahám Holius	30
Aladár Wahlner (Walner)	31
Martin Lovčány (Lučenský)	32
Pavel Kurek	34
Ferdinand Selezčný	36
Karol Šándor	38
Samuel Sontág (Szontagh)	40
Július Košuth	42
Alexander Maduda	44
Ján Miklôšik	46
Andrej Plavucha	48
PhDr. Ladislav Adalbert Arany	50
PhDr. Ladislav Rybár CSc.	52
Prof. Dr. Rudolf Macúch	54
ThDr. Július Madarás	56

Ján Fabricius (1672 - 1734)

Tento významný slovenský vzdelanec a spisovateľ sa narodil 24. decembra 1672 v Betliari, v rodine evanjelického farára a seniora gemerského seniorátu Mateja Fabricia a jeho manželky Sofie, rod. Demianovej. Detstvo prežil v príjemnom betliarskom prostredí. Základné vzdelanie získal doma, u rodičov. Študoval v Štítniku, v Rožňave a od roku 1696 vo Vratislavi. Odtiaľ odišiel do Frankfurtu, kde vynikal v osvojovaní si politických a prírodných vied. Napokon vo Wittenbergu venoval tri roky štúdiu teológie, polemiky, filozofie, histórie a jazykov. Po návrate domov ho slovenská evanjelická cirkev v Košiciach pozvala za farára. Pozvanie prijal a v rokoch 1702 až 1706 úspešne pôsobil medzi košickými Slováckmi. Roku 1706 ho pozvala za farára kamenianska cirkev. V Kameňanoch účinkoval vyše 13 rokov, z toho 8 rokov ako senior gemerského seniorátu, do roku 1719.

V lete 1719 prišiel do Tisovca, kde sa uvoľnilo miesto po literárne činnom Jánovi Glóziusovi Pondelskom. V ten istý rok bol zvolený za seniora malohontského seniorátu. V tom čase v Tisovci pulzoval bohatý kultúrny a literárny život, rozvinutý Jánom Glóziusom a rektorom a básnikom Michalom Holkom. Ján Fabricius ho podporoval a naďalej rozvíjal. Ako sa v jeho stručnom životopise, uverejnenom v Solenniach (Solennia XVII. 1825, s. 65 - 67) uvádza, úrad pastora tisovskej cirkvi vykonával s najväčšou slávou 15 rokov.

Zomrel v Tisovci 16. novembra 1734. Ranila ho mŕtvica. Z jeho latinsky napísaných diel boli tlačou vydané:

1. De Hebracorum Altari Suffitus. Disputatioquarta ..., Wittenberg 1699,

2. Disputatio Theologicae Brolicae De Paradisiae Dei Lege. Tamtiež 1699,
3. Ex Historia Naturalide Vegetabilibus Magicis generatim. Tamtiež 1700,
4. De Hebraeorum Altari Suffitus. Tamtiež 1701.

Pramene:

- *Rizner L. V.: Bibliografia písomníctva slovenského I. s. 325, T. Sv. Martin 1929,*
- *Slovenský biografický slovník II. s. 41. Martin 1987.*

František Xaver Fuchs (1744 - 1807)

Mecén Slovenského učeného tovarištva.

Betliar sa do slovenských kultúrnych dejín zapísal aj tým, že v ňom pôsobil významný bernolákovec a mecén Slovenského učeného tovarištva František Xaver Fuchs.

Narodil sa 24. augusta 1744 v Parndorfe v Mošošskej župe (Rakúsko). Po vychodení stredných škôl v Pannonhalme študoval filozofiu v Trnave a teológiu v Budíne. Roku 1768 bol vo Vacove vysvätený za kňaza. Prvým miestom jeho pôsobenia bol Ostrihom (Esztergom), kde kaplánčil a odkiaľ ho roku 1769 Andrásyovci pozvali za vychovávateľa do Betliara.

Mladý, 25 ročný Fuchs pozvanie prijal. V tom istom roku sa do Betliara presťahoval a vychovával deti baróna Karola Andrásyho, až do roku 1773. Nevedno, či počas necelých piatich rokov pôsobenia v Betliari býval v kaštieli alebo v niektorom dome, ktorý Andrásyovci vlastnili priamo v obci. Prikláňame sa k druhej možnosti, pretože kaštieľ mal v tom čase skromný rozsah a postačoval iba pre potreby barónskej rodiny. K jeho rozšíreniu došlo koncom 18. storočia (ukončenie prestavby sa kladie do rokov 1792 - 1795).

F. X. Fuchs mal popri vychovávateľskej činnosti dostatok času aj na spoznávanie pospolitých Betliarčanov. Veď mnohí z nich ako poddaní, pracovali na panstve Andrásyovcov. Načúval ich rodnej reči a spevu, všímal si ľudové zvyky a neuniklo mu ani ich zlé sociálne postavenie. Aj tu získané poznatky boli jedným z dôvodov, prečo sa v neskorších rokoch tak oduševnene venoval kultúrnemu povzneseniu Slovákov.

Z Betliara odišiel za katolíckeho farára do Somorova, potom bol profesorom logiky a metafyziky na akadémii v Budíne. V Ostrihome viedol cirkevný archív. Roku 1783 sa stal bratislavským a o rok neskôr, ostrihomským kanonikom. Od roku 1787 bol biskupom v Nitre a od roku 1804 arcibiskupom v Egri, kde zomrel 27. júna 1807.

Na počiatku slovenského národno-obrodeneckého hnutia podporoval uplatňovanie bernolákovskej spisovnej slovenčiny. Bol spoluzakladateľom Slovenského učeného tovaríšťa (1792), ktorého cieľom bolo vydávanie kníh v novom spisovnom jazyku (berňolákovčine) a rozvíjanie a udržiavanie čulého národného kultúrneho ruchu na slovenskom etnickom území. Jeho nákladom vyšli početné knihy v bernolákovčine. Ich počet sa odhaduje na 20 tisíc exemplárov. Finančne podporoval aj ostatnú činnosť tejto slovenskej literárnej spoločnosti.

Samuel Bancík (1857 - 1925)

Náboženský spisovateľ.

Narodil sa 15. februára 1857 v Betliari, v rodine notára Pavla Bancíka a jeho manželky Jozefíny, rod. Leškovej. Rodina Bancíkovcov bývala v budove notárskeho úradu (s bytom pre notára), ktorú v apríli 1856 zničil veľký požiar, spolu s ďalšími 117 domami, vrátane ev. kostola s vežou, fary a cirkevnej školy. Budova notariátu bola po požiaroch nanovo postavená na mieste, kde stála pred požiarom a kde v súčasnosti stojí obecný dom. Tu Samuel prežíval detstvo, až kým neopustil rodičovské hniezdo.

Základné vzdelanie získal v rodisku u ev. učiteľa Pavla Pula a u rodičov. Študoval na gymnáziu v Rimavskej Sobotě, v školskom roku 1871/72 na Slovenskom evanjelickom gymnáziu v Revúcej (5. triedu) a zmaturoval v Bratislave, kde v roku 1879 skončil aj teologické štúdium.

Najprv bol kaplánom vo Zvolene. Potom ho pozvali za kňaza do Turičiek, v okrese Lučenec a do Turieho Poľa - časť obce Lešť, v okrese Zvolen. Od roku 1890 bol kňazom v Kokave nad Rimavicou, kde 22. júna 1925 zomrel. Vykonal funkciu dekana a v rokoch 1908 - 1918 bol konseniorom malohontského seniorátu.

S manželkou Máriou, rod. Bullovou, mal dve dcéry a štyroch synov. Syn Samuel (1881 -1924) bol stredoškolským profesorom a bol literárne činným. Druhý syn Pavel (1885 - 1940) mal dvoch synov a dcéru Máriu, známu herečku a zaslúžilú umelkyňu. Používala pseudonym Klenovská (narodila sa 14.11.1913 v Klenovci) a jej manželom bol Pavol Bielik. Teda Mária Bancíková bola vnučkou betliarskeho rodáka Samuela Bancíka.

Samuel Bancík všade, kde pôsobil, rozvíjal kultúrnu a osvetovú činnosť medzi slovenským ľuďom. Bol autorom náboženských článkov a básní, ktoré uverejňoval v Stráži na Sione, Ev. Poslovi spod Tatier, Ev. kazateľovi (1906 - 1910) a v Tranovského ev. kalendári (1916). Písal veršované modlitby a kázne pre rôzne cirkevné príležitosti. Knižne vydal „Pořádek Pašie Svaté“ v Senici roku 1892.

Pramene:

Kronika obce a ev. cirkvi v Betliari.

Slov. biografický slovník I., s. 131-132, Martin 1986.

Ľudovít Š t e m p e l (1861 - 1921)

Ev. farár, ľudomil.

Reťaz krátkodobých pôsobení ev. farárov v Betliari v 19. storočí pretrhol Ľudovít Štempel, ktorý tu účinkoval takmer 35 rokov. Narodil sa 20. augusta 1861 v Ploskom, okres Rimavská Sobota, v rodine Ľudovíta Štempela a jeho manželky Márie, rod. Ružičkovej. Po získaní základného vzdelania v rodisku študoval na ev. gymnáziu v Rožňave, maturoval roku 1880. V rokoch 1880 až 1884 študoval teológiu v Prešove.

Po odchode Antona Baltazára do Jelšavy (1886) betliarska ev. cirkev si ho začiatkom roka 1887 zvolila za farára. Prišiel do Betliara v období najtuhšej maďarizácie. V obci ju podporovali tak vrchnostenské orgány, ako aj zamestnanci veľkostatku grófa Andrásyho, okolitých baní a železiarní. V daných nepriaznivých podmienkach maďarizačným snahám odolávala evanjelická cirkev a jej ľudová škola. V nich pôsobili národne uvedomelí farári a učitelia. Takýmto bol aj Ľudovít Štempel, ktorý počas pôsobenia v Betliari stál na strane slovenských cirkevníkov až do rozpadu Rakúsko-Uhorska a do vzniku ČSR v roku 1918. Cirkevné obrady sa vykonávali, pokiaľ to len trochu bolo možné dvojязыčne, po slovensky i po maďarsky. Obdobná situácia bola aj v ev. cirkevnej škole. V roku 1911 bola ukončená výstavba štátnej ľudovej školy. Došlo k zrušeniu evanjelickej i katolíckej cirkevnej školy, čím cirkev stratila možnosť usmerňovania výučby detí. V štátnej škole bola vyučovacím jazykom maďarčina, iba náboženstvo sa vyučovalo v materinskom slovenskom jazyku. K tejto národnej porobe sa v rokoch 1914- 1918

pridružila svetová vojna so všetkými sociálnymi dôsledkami.

Ľudovít Štempel utrápených cirkevníkov potešoval, povzbudzoval a upevňoval v nich nádej na národné a sociálne oslobodenie. Bol pre nich nielen kňazom, ale aj bratom, radcom a spoluúčastníkom ťažkého života. A cirkevníci mu za to všetko vďačili a mali ho radi.

Zomrel už v slobodnej vlasti 13. januára 1921, vo veku 60 rokov. Je pochovaný v Betliari na starom cintoríne. Vďační Betliarčania mu postavili náhrobný pamätník, ktorý treba zachovať na jeho pamiatku budúcim generáciám.

Ján Baltazár (1871 - 1910)

Ev. farár a osvetový pracovník.

V rokoch 1865 (?) - 1886 pôsobil v Betliari ev. farár Anton Baltazár, nar. 1.6.1840. Na fare žil s manželkou Emou, rod. Delhy (Dlhou). Tu sa im 24. februára 1871 narodil syn Ján. Po získaní základného vzdelania v betliarskej ev. škole u učiteľa Pavla Pula mladý Ján študoval v blízkej Rožňave. Po maturitnej skúške venoval sa štúdiu teológie v Bratislave a v Greifswalde.

Po skončení štúdia bol za rok kaplánom vo Vadkerte (Dvory nad Žitavou), v okrese Nové Zámky a v Malom Kereši. V roku 1895 prišiel do Revúcej. Ešte v tom roku ho vyvolili za farára v Rozložnej. Ale ani tu nezotrval dlho. Po troch mesiacoch odišiel do Pondelka a v roku 1899 sa usadil v Jelšave, kde ho po otcovej smrti zvolili za farára.

Jeho otec bol v Jelšave farárom od roku 1886, vykonával aj funkciu konseniora gemerského seniorátu. Zomrel nečakane 19. marca 1899 a jeho nástupcom sa stal syn Ján.

Mladý, nadaný, Ján Baltazár, pokračoval v šľapajach otca. Rozvíjal cirkevný život a staral sa o kultúrny rozvoj cirkevníkov. Utužoval v nich slovenské národné povedomie napriek neúprosnej maďarizácii. V druhej polovici tridsiatych rokov života začal chorl'avieť. Po dlhej a ťažkej chorobe zomrel 39-ročný, dňa 25. mája 1910. Žiaľila za ním nielen jelšavská ev. cirkev, ale aj gemerský seniorát. Ved' ešte mohol vykonať veľa užitočného pre gemerských Slovákov.

Jozef Pavlík (1899 - 1947 ex offa)

Učiteľ, osvetár, účastník protifašistického odboja.

Narodil sa v Betliari 14. júla 1899 v rodine murára Juraja Pavlíka a jeho manželky Márie, rod. Gantnerovej. Po získaní základného vzdelania v rodnej obci študoval na gymnáziu v Rožňave a na učiteľskom ústave v Prešove. V období prvej svetovej vojny bol dočasným notárom v Betliari. Skúšku dospelosti vykonal na učiteľskom ústave v Lučenci roku 1920 a skúšku spôsobilosti pre ľudové školy roku 1923 v Prešove. Od 5.9.1919 učil na ľudových školách v Betliari, Vyšnej Slanej a Veľkej Polome. Od februára 1924 bol riaditeľom slovenskej ľudovej školy v Rožňave a od roku 1926 výpomocne vyučoval aj na štátnej meštianskej škole. Od roku 1927 bol riadnym učiteľom na štátnej meštianskej škole v Rožňave. V roku 1933 získal odbornosť pre hospodárske ľudové školy v Užhorode. Od 1. januára 1937 bol riaditeľom meštianskej školy v Dobšinej.

Učiteľské povolanie vykonával veľmi svedomite. Venoval sa vzdelávaniu nielen mládeže, ale aj dospelých. Pracoval v rôznych kultúrno-osvetových zariadeniach a spolkoch, v rámci ktorých chodieval do dedín Slanskej doliny vzdelávať dospelých prednáškami, školeniami a kurzami z oblasti histórie, zdravotnej osvety, hospodárenia a podobne.

Po vyhlásení SNP, ako presvedčený antifašista, bol členom revolučného národného výboru v Dobšinej a po 9. septembri 1944 aj členom okresného revolučného národného výboru. Ako záložný dôstojník bol poverený zriadením a správou poľnej nemocnice v Dobšinej, ktorá v budove vtedajšieho Duschekovho ústavu mala 53 lôžok a 3 oddelenia, chirurgické, interné a infekčné.

Pri ústupe SNP do hôr bol dňa 19.10.1944 zatknutý Gestapom, väznený v Dobšinej, v Prešove a v decembri odvečený do koncentračného tábora v Sachsenhausene - Oranienburgu, a potom v Bergen-Belsene. Od roku 1945 bol nezvestný, zomrel za neznámych okolností. Dňa 28. januára 1947 bol ex offo vyhlásený za mŕtveho - na neznámom mieste.

V roku 1947 bol vyznamenaný in memoriam Čs. vojnovým krížom 1939 a Radom SNP 2. stupňa. V rodnej obci je po ňom pomenované námestie.

Alžbeta G ü n t h e r o v á - Mayerová doc. PhDr. (1905 - 1973)

Výtvarná historička, pamiatkarka.

Svoj úprimný vzťah k Betliaru prejavovala aj po roku 1955, keď odišla pracovať do Bratislavy. Prichádzala do skromnej izbičky na poschodí hospodárskej budovy pri kaštieli, pookriať sa, potešiť a načerpať nových síl do ďalšej tvorivej práce.

Narodila sa 13. októbra 1905 v Bratislave, v robotníckej rodine Juraja Mayera a jeho manželky Izabely, rod. Nagyovej. Po zmaturovaní na bratislavskom gymnáziu študovala na súkromnej maliarskej škole G. Mallého v Bratislave, na škole umeleckého priemyslu vo Viedni a súčasne študovala dejiny umenia a archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a na univerzite vo Viedni u profesora H. Tietzeho. Roku 1933 získala titul doktorky filozofie (PhDr.) a roku 1946 hodnosť docentky.

V rokoch 1929 - 1930 bola reklamnou grafičkou firmy Baťa v Zlíne, potom kustódkou Mestského múzea v Bratislave a kronikárkou mesta (1930-1940), kustódkou v Sloven-skom múzeu v Bratislave (1939-1945) a v rokoch 1946 až 1952 referentkou odboru ochrany pamiatok na Povereníctve školstva a osvetu. Popritom bola v roku 1936 lektorkou UK pre múzejníctvo, 1936 - 1942 pomocnou vedeckou silou v Slovenskom národnom múzeu v Martine a v rokoch 1946 - 1948 externe prednášala na výtvarnom odbore Slovenskej vysokej školy technickej a estetiku na Pedagogickej fakulte.

V rokoch 1952 až 1955 bola riaditeľkou Štátneho kultúrneho majetku (kaštieľa) v Betliari. Zaslúžila sa

o reorganizáciu správy kaštieľa a hradu Krásna Hôrka, o vybudovanie múzea bytovej kultúry v nich, a zabezpečila evidenciu, ochranu a udržovanie všetkých muzeálnych predmetov, pochádzajúcich z majetku Andrásyovcov. Okrem toho napísala o kaštieli a hrade odborné (propagačné) diela „Štátny kaštieľ v Betliari a okolie“ a „Štátny hrad Krásna Hôrka a okolie“, ktoré boli vydané tlačou v Bratislave roku 1954.

Z Betliara odišla do Bratislavy, kde v rokoch 1955 až 1961 prednášala na FF UK. V rokoch 1961-1964 bola vedeckou pracovníčkou Slovenského úradu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody. Od roku 1964 prednášala na Vysokej škole výtvarných umení. Svoju životnú púť skončila 12. novembra 1973.

Bola hlboko fundovanou vedeckou pracovníčkou. Svojimi viacerými publikáciami a štúdiami obohatila teóriu a dejiny umenia. Bohatou koncepčnou a organizačnou prácou prispela k rozvoju slovenských múzeí, galérií a ochrany pamiatok. Za svojho pôsobenia na vysokých školách formovala vedomie mnohých umelcov a historikov umenia.

Pramene:

Lad. Šášky: Za doc. dr. Alžbetou Güntherovou - Mayerovou. Vlastivedný časopis, ročník XXIII. 1974, č.1 str. 47.

Jozef Špilda (1907 - 1991)

Archivár, kultúrno-osvetový pracovník.

Narodil sa 7. marca 1907 v Betliari v rodine tesára Jána Špildu. Základné vzdelanie získal v rodnej obci. V rokoch 1921 - 1925 študoval na gymnáziu v Rožňave. Roku 1926 odišiel na ďalšie štúdium do USA, štát Ohio. Ukončil teológiu na bohosloveckej fakulte Univerzity v Columbase (1933). Z rodinných dôvodov sa vrátil domov k rodičom.

V Československej republike mu neuznali získané teologické vzdelanie v USA. Tri roky bol bez zamestnania. Od roku 1936 pracoval vo Výkupnom podniku v Tornali, potom vo veľkoobchode potravín (Nupod) vo Zvolene, Tisovci a v Rimavskej Bani, a od roku 1945 vo Výkupnom podniku v Rožňave. Roku 1942 sa oženil s Irmou rod. Hrivnákovou. Mal dvoch synov, Ivana, narodený roku 1944 a Miroslava, narodený roku 1946. Z Nákupného podniku v Rožňave ho v roku 1956 pozvali pracovať do okresného archívu, ktorý mal sídlo najprv v Betliari, do roku 1969, a potom v Brzotíne. Tam ako vedúci archívu pracoval do roku 1972, kedy odišiel do dôchodku. Zomrel 22. februára 1991 v nemocnici v Košiciach. Urna s jeho popolom je uložená v rodinnom hrobe na cintoríne v Betliari.

Popri zamestnaní sa neustále vzdelával a venoval sa kultúrno-osvetovej činnosti. Od roku 1946 do roku 1960 bol členom rady MNV a podpredsedom MNV. V tomto období sa významne pričínal o zvel'adenie obce. V roku 1946 bol zodpovedným redaktorom okresných novín „Šafárikov kraj“. Vyučoval angličtinu v kurzoch, organizovaných osvetovými zariadeniami. Obyvateľom zo širokého okolia prekladal došlé i odosielané listy a dokumenty zo zámoria.

Aktívne spolupracoval s miestnymi spoločenskými organizáciami. Za čas bol aj kantorom ev. cirkvi v Betliari.

V okresnom archíve v plnej miere využíval znalosti cudzích jazykov. Zaslúžil sa o spracovanie archívnych fondov do katalógov a inventárnych súpisov, ktoré sú základným sprievodcom po archíve pri bádani našej minulosti. Okrem iných výsledkov jeho práce treba spomenúť „Zoznam prameňov k dejinám robotníckeho hnutia ... z fondov Okresného úradu v Rožňave a v Dobšinej“ (Betliar, 1958). Spolu s Jánom Rogosom napísali „Robotnícke hnutie v Rožňavskom okrese“ (Zora Gemera, 1971). Je autorom viacerých štúdií a článkov, uverejnených v okresnej tlači. Zozbieral archívne dokumenty z histórie Betliara, ktoré boli využité pri písaní kroniky obce.

Martin K r i a k (1916 - 1987)

Zaslúžilý učiteľ a dendrológ.

Bol učiteľom, ktorý opravdovo naplňal učiteľské poslanie všade, kde pôsobil. Rovnako, ako žiaci, mali ho radi i dospelí. Bol radcom mládeže a jeho starostlivosť o ňu siahala ďaleko za školskú bránu.

Narodil sa v Turčoku 28. marca 1916 v rodine Martina Kriaka a jeho manželky Anny rod. Klimovej. Po vychodení ľudovej školy v rodnej obci a meštianskej školy v Jelšave absolvoval Dvojročnú obchodnú školu v Dobšinej. Popri zamestnaní študoval na Učiteľskom ústave v Lučenci, kde maturoval v roku 1938. V rokoch 1951 - 1956 diaľkove študoval na Univerzite Komenského v Bratislave. Štúdium ukončil 6.11.1956 ako promovány pedagóg pre biológiu-geológiu a zemepis, s oprávnením vyučovať žiakov 9. až 11. ročníkov stredných a odborných škôl.

Po ukončení štúdia v Dobšinej učil na ľudových školách v Turčoku, Rovnom, Nandráži a v Lubeníku. Vo februári 1939 sa stal definitívnym učiteľom v Lubeníku. Od školského roka 1939/40 učil v Rozložnej. V roku 1941 bol povolaný do základnej vojenskej služby. Za aktívnu účasť v SNP bol mu prepožičaný Rad SNP. Vo februári 1945 vstúpil do prvého československého armádneho zboru a druhá svetová vojna pre neho skončila v máji 1945 v Prahe. V roku 1946 sa stal riaditeľom národnej školy na Ulici zeleného stromu v Rožňave. V rokoch 1948 - 1950 bol riaditeľom Strednej dievčenskej školy v Rožňave. Dňa 9.8.1947 uzavrel manželský zväzok s Lenkou Miklôšikovou, dcérou regionálneho historika a osvetového pracovníka Jána Miklôšika z Betliara. Krátku dobu vykonával funkciu okresného školského inšpektora v Spišskej Novej Vsi

a krajského školského inšpektora v Košiciach (1950-1952). Potom sa opäť vrátil do Rožňavy. Bol zástupcom riaditeľa Gymnázia P.J. Šafárika (1952-1954) a od roku 1954 riaditeľom Gymnázia v Revúcej.

Keď sa po územnej reorganizácii v roku 1960 vytvoril veľký okres Rožňava, prijal funkciu vedúceho odboru školstva ONV. Vykonával ju v rokoch 1960 až 1962. Láska k učiteľskému povolaniu ho opäť priviedla medzi školské lavice. Mimoriadne úsilie vynaložil na organizačné a hospodárske zabezpečenie zriadenej Strednej pedagogickej školy v Rožňave. Pôsobil v nej ako riaditeľ do jej premeny na Strednú ekonomickú školu. Aj túto riadil až do roku 1970. Po tomto, na prácu a čas náročnom období, znovu učil na Gymnázium P.J. Šafárika v Rožňave, odkiaľ odišiel v roku 1976 do dôchodku.

Prvého apríla 1976 uzavrel pracovný pomer so Štátnym kultúrnym majetkom v Betliari. Tu vykonával v miestnom parku práce, spojené s funkciou botanika, dendrológa, a to až do svojej smrti, 9. mája 1987. Pochovaný je v Rožňave.

Vo voľnom čase sa venoval aj publikačnej činnosti. Svoje poznatky o betliarskom parku spracoval a publikoval v diele „Prírodný park v Betliari“. Vydalo ho Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach, pre Gemerskú vlastivednú spoločnosť v Rimavskej Sobote a Štátny kultúrny majetok v Betliari v roku 1982 a bolo ocenené Slovenským literárnym fondom, výborom pre vedeckú a odbornú literatúru v Bratislave. Pomáha hlbšie poznať bohatstvo betliarskeho parku a vedie čitateľov k jeho zveľadovaniu a ochrane. Ďalšie dielo, „Historické parky v Gemeri“, ostalo v rukopise - neukončené.

Napísal niekoľko odborných článkov, ktoré boli zverejnené v rôznych časopisoch. Z nich uvedieme aspoň niektoré:

1. Jubileum Ekonomickej školy v Dobšinej. Zora Gemera, roč. 18. č. 48 z 5.12.1969 s. 3.
2. Dendrologické pozoruhodnosti Rožňavy. Obzor Gemera, roč. 12. č.1/1981 s. 56-64.
3. Keď Rožňava rozvoniavala medom a voskom. Včelár, roč. 58, 1984 č. 10 str. 3.
4. Areál kaštieľa a parku v Betliari - národná kultúrna pamiatka. Pamiatky a príroda, roč. 17. 1986, č. 3 str. 88-93.

Počas pôsobenia v Betliari viedol základnú organizáciu Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. V nej aktivizoval mládež a dospelých k praktickej ochrane a zveľad'ovaniu, tak betliarskeho parku, ako aj prírody vôbec.

Juraj K a z a m e k (1882 - 1956)

Husľový virtuóz, dirigent, hudobný skladateľ.

Narodil sa 28. februára 1882 v Betliari. Jeho otec Ondrej bol kovorolníkom, matka Mária, rod. Sústriková. Ťažké živobytie doma vyhnalo aj jeho rodičov v roku 1891 za chlebom za more, do Ameriky (USA). V Pittsburgu pracoval s otcom v bani. Ako štrnásťročný sa stal členom baníckej kapely. Neskôršie študoval husle na newyorskom konzervatóriu. Po jeho absolvovaní pokračoval v štúdiách vo Francúzsku, Nemecku a pod vedením profesora Ševčíka v Písku. Študoval nielen hru na husliach, ale aj teóriu hudby, inštrumentáciu, harmóniu, dirigovanie a pedagogiu.

Do roku 1914 koncertoval v USA, v Londýne, Paríži, Amsterdame, Berlíne i v Prahe. V rokoch 1926 a 1934 bol aj na Slovensku, i v rodnej obci (1934). Počas prvej svetovej vojny bol huslistom v stočlennom vojenskom orchestri americkej armády, neskôr jeho dirigentom. Po roku 1918 pôsobil v Koblenzi ako koncertný majster a profesor hudby. Zomrel 26. júla 1956 v Koblenzi, kde je aj pochovaný.

Bol mimoriadne svedomitým učiteľom hudby. So zanietením organizoval a nacvičoval hudobné kapely a orchestre. Zorganizoval kapelu Národného slovenského spolku v USA a na Porýní 80-člennú vojenskú kapelu. Aktívne sa zúčastňoval kultúrneho života amerických Slovákov. Pracoval v rôznych krajských národných spolkoch a organizáciách k a povznášal i utužoval vo svojom okolí slovenské národné povedomie a súdržnosť. Bol všade tam, kde sa niečo národné organizovalo, či dialo. Oduševnene propagoval slovenské ľudové hudobné umenie a šíril vo svete dobré meno Slovákov. Ľudové národné motívy použil i vo svojej skladateľskej a novinárskej

činnosti. Jeho novinové články a správy o Slovákoch, a o ich živote v cudzine, sú takmer vo všetkých slovenských novinách, vychádzajúcich v Amerike. Napokon treba spomenúť jeho autobiografickú prózu „Z uhlobaníka virtuóz na husliach“. V nej opisuje svoju životnú cestu a osudy vystaľovalcov v Amerike. Zatiaľ nevieme, kde sa toto jeho dielo nachádza.

Pri príležitosti 110. výročia narodenia mu vďační rodáci odhalili na obecnom dome v Betliari pamätnú tabuľu, pretože jeho rodný dom bol pred rokmi zbúraný. Na pozemku stojí obchodný dom Aloisa Šébla. Súčasne Obecný úrad v Betliari vydal tlačou publikáciu Jána Šlosára: „Z baníka virtuóz Juraj Kazamek z Betliara“ (Rožňava 1992), v ktorej sa možno podrobnejšie dozvedieť o živote a diele tohto významného betliarskeho rodáka.

Ján Kúkel (1883 - 1974)

Priamy účastník VOSR.

Narodil sa 7. októbra 1883 v Betliari. Keď povyrástol a vychodil šesť rokov ev. cirkevnej školy, otec ho dal do učenia za tesára k majstrovi Harmathovi do Dobšinej. Po vyučení ako tovariš pracoval u viacerých majstrov, najviac u Ondreja Jergu vo Veľkej, pri Poprade. Medzitým si založil vlastnú rodinu. Doma býval málo. Za prácou chodieval na celé týždňovky na rôzne miesta v Gemeri, na Spiši, v Liptove, ba i na Orave.

Keď vypukla prvá svetová vojna, narukoval k vojsku do Jelšavy. Odtiaľ bol s ďalšími vyslaný na ruský front. Ako zajatec sa dostal na Sibír, do Turkestanu, a napokon do blízkosti Petrohradu. Bol účastníkom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie a očitým svedkom jej priebehu. Bol vojakom Červenej armády. Po boku ruských bolševikov bojoval až do úplného víťazstva revolúcie. Domov sa vrátil 3. októbra 1920, do obdobia bojov o budúci charakter mladej Československej republiky. Sklamany neočakávaným vývojom v rodnej vlasti sa ťažko predieral životom.

Doma nenašiel trvalejšie zamestnanie. Chodieval „po svete“ hľadať obživu. Roku 1925 odišiel do Kanady. Odtiaľ sa vrátil v roku 1930. Aj po návrate mu, pre účasť v Červenej armáde, odmietali trvalejšiu prácu. Po oslobodení v roku 1945, už na dôchodku, sa zapojil do prác na obnove zničeného hospodárstva. Od roku 1954 žil u syna Jána v Bratislave, kde 24. novembra 1974 zomrel.

Za priamu účasť vo VOSR dostal po roku 1945 viacero vyznamenaní. Najcennejším je medaila V.I. Lenina, ktorá mu bola odovzdaná 29. decembra 1970 v Košiciach. Udelilo mu

ju Prezídium Najvyššieho soviету ZSSR pri príležitosti 100. výročia narodenia V.I. Lenina.

Anton Pavlík (1912 - 1968)

Učiteľ, kultúrno-osvetový pracovník.

Mladší brat Jozefa Pavlíka. Narodil sa 20. septembra 1912. Otec Juraj Pavlík, murár, matka Mária, rod. Gantnerová. Študoval na gymnáziu v Rožňave. V rokoch 1946 - 1949 študoval popri zamestnaní na pedagogickej škole v Žiline. Roku 1934 získal učiteľskú spôsobilosť pre ľudové, v roku 1938 pre meštianske a v roku 1939 pre hospodárske školy. Oženil sa s Kamilou, rod. Majtášovou. Mali dve deti: dcéru Vieru, ktorá je herečkou a syna Ľubomíra.

Od roku 1931 učil na ľudových školách v Plešivci, Vyšnej Slanej, Rožňave, Rekeni (teraz Rakovnica), Veľkej Polome, Pači a na meštianskych školách v Stropkove (1939), Nižnom Medzeve, a od roku 1942 v Krupine. Tu sa zúčastnil ilegálneho protifašistického odboja. Pracoval v ORNV v Krupine, spolupracoval so sovietskymi a francúzskymi partizánmi. V novembri a decembri 1944 bol fašistami väznený. Po oslobodení bol funkcionárom politických a zastupiteľských orgánov. V rokoch 1945 a 1946 bol školským inšpektorom v Krupine a v Galante, a v rokoch 1946-1948 v Bytči. Bol poslancom SNR v rokoch 1948 až 1954.

Z Bytče sa v roku 1956 vrátil do rodného Gemera. Býval v Betliari. Učil na základnej škole v Gemerskej Polome a od roku 1964 v škole na Zlatej ulici v Rožňave, kde bol zástupcom riaditeľa. Po nešťastnom úraze zomrel 17. augusta 1968 v nemocnici, v Rožňave. Pochovaný je v Betliari.

V učiteľskom povolání dosahoval vynikajúce výsledky. V roku 1966 mu bol prepožičaný titul „Zaslúžilý učiteľ“.

Venoval sa i kultúrno-osvetovej práci, najmä v rodnej obci, kde pracoval v požiarnej ochrane, v divadelnom krúžku P.J. Šafárika, v matičnom hnutí a podobne. Prispieval do okresnej regionálnej tlače článkami z histórie a osvetu.

Michal Jerga (1921 - 1985)

Hrdina socialistickej práce.

Narodil sa v Betliari 7. apríla 1921 v baníckej rodine Michala Jergu a jeho manželky Márie. Po získaní všeobecného vzdelania v rodnej obci vyučil sa za murára. Tejto pracovnej profesii ostal verný po celý život. Počas vojenskej služby v armáde Slovenského štátu bojoval na talianskom fronte a na ďalších miestach, kde pôsobila slovenská armáda. Po oslobodení východného Slovenska a rodného Gemera bol vojakom čsl. armády. Zúčastnil sa bojov o oslobodenie Československa.

Po skončení druhej svetovej vojny sa vrátil domov. Zapojil sa do obnovy hospodárskeho a spoločenského života v obci. Oženil sa s Lenkou Čižmárovou. Bol svedomitým robotníkom, murárom. Jeho statočnosť a húževnatosť v práci sa stali známymi, tak v pracovnom kolektíve, ako aj v stavebných organizáciách, kde pracoval. Pracoval na rôznych stavbách v okrese. Bolo ho možné nájsť napríklad na stavbe vodnej elektrárne v Dobšinej, na stavbách baníckych sídlisk i na stavbách obytných blokov a občianskej vybavenosti v Rožňave. Jeho materským závädom boli Pozemné stavby Poprad, ktoré mali silné stavebné stredisko v Rožňave. V roku 1953 ako vedúci jednej z prvých brigád socialistickej práce, dostal „Rad práce.“ To ho pomklo k dosahovaniu ďalších vynikajúcich pracovných výsledkov, k chozrasčotnému a priekopníckemu spôsobu práce. A v takej práci sa mu darilo čoraz lepšie. V roku 1966 mu najvyššie štátne orgány udelili titul „Hrdina socialistickej práce“, s právom nosiť zlatú hviezdu (číslo 25). Neskôršie pracoval ako murársky majster. Nešťastný úraz a choroba ho vyradili z práce. Bol prinútený

odísť do invalidného dôchodku. Zomrel 12. mája 1985 na následky autohavárie, na štátnej ceste Betliar - Rožňava, pri Nadabule.

Bohatá bola aj jeho verejnoprospešná činnosť v obci i mimo nej. Pracoval v miestnych spoločenských organizáciách, najmä v požiarnej ochrane. Ako poslancovi MNV mu bola zverená funkcia Člena rady MNV a predsedu stavebnej komisie. Iniciatívne pracoval pri výstavbe obecných objektov, napr. pri dome smútku a pri kultúrnom dome. Medzi ľuďmi bol obľúbený a vážený. Pôsobil aj v rôznych okresných a celoštátnych politicko-spoločenských organizáciách.

V roku 1979 o jednej z verejných funkcií uviedol: „Som členom Československého mierového výboru a dobre mi je pri srdci z toho, že si takto pokojne môžem žiť a pracovať. Kiežby všetci ľudia vo svete prišli k rozumu a vojnami prestali hroziť. Aby sa táto ťažoba strachu z ľudí vytratila“ (Pravda, 30.7.1979).

Abrahám Holius (...? - 1685)

Rektor, farár.

Betliarska evanjelická cirkev sa utvorila roku 1608, keď sa fília odčlenila od rožňavskej matkocirkvi. Odvtedy mala vlastnú faru, farárov a učiteľov. Jakub Holius, otec Abraháma, bol v poradí jej tretím farárom. V Betliari účinkoval v rokoch 1632 - 1664. Vykonával aj funkciu seniora ev. cirkvi v Gemeri. Zomrel roku 1664. S manželkou Juditou, rod. Melitorisovou, mal dvoch synov. Z nich Abrahám, bol vynikajúcim rektorom a farárom.

Abrahám si základy vzdelania osvojoval v nemeckej škole v Rožňave a v Dobšinej. Neskôr študoval v Štítniku, Kluknave na Spiši, potom na maďarskej škole v Rožňave vyššie humanitné vedy. Roku 1657 bol rektorom na škole v Gemeri. Odtiaľ ho Gabriel Bakoš povolal roku 1660 za rektora do Ožďian. Po trojročnom účinkovaní v Ožďanoch učil v Kapušanoch. Ján Gallo v knihe „Dejiny stredných škôl v Gemeri do polovice 19. storočia“, (Martin 1977), na strane 135 jeho pôsobenie v Kapušanoch nepozná. Roku 1665 odišiel za farára do Nemšovej. Po podpísaní zákonov šarišského konturbernia (združenie protestantských duchovných), 15. mája 1666 pôsobil ako ev. farár v Košiciach. Tu v protireformačnom období prestúpil na katolícku vieru, a keď začas prenasledovanie evanjelikov prestalo, znovu sa vrátil na evanjelickú. Po opätovnej rekatolizácii bol z Košíc vyhnaný. Ako exulant žil v Trenčíne. Zomrel roku 1685.

Aladár W a h l n e r (Walner) (1861 - 1930)

Banský inžinier, právnik.

Narodil sa v Betliari 1. februára 1861. Otec Karol, odborník v železiarskom podniku. Matka Júlia, rod. Ščavnická. Po získaní stredoškolského vzdelania študoval od roku 1883 na Baníckej a lesníckej akadémii v Banskej Štiavnici. Už ako banský inžinier študoval neskôr aj na Právnickej akadémii v Košiciach.

Roku 1885 bol praktikantom na banskom úrade v Sedmohradsku. Od roku 1891 vykonával funkciu banského komisára v Banskej Bystrici. Tu pobudol 5 rokov, potom sa presťahoval do Budapešti. Pracoval od roku 1896 na Ministerstve financií ako hlavný banský komisár jeho banského oddelenia. Od roku 1914 bol vedúcim tohto oddelenia a neskôr námestníkom štátneho tajomníka. Bol tiež hovorcom odbornej komisie pre prípravu banských zákonov (1899 - 1903) a ministerským radcom (1909). Zomrel 11. 8. 1930 v Budapešti, kde je pochovaný.

Významným podielom sa zúčastnil na príprave uhorských banských zákonov a na organizovaní banskej administratívy. Venoval sa najmä problémom banského práva. Je autorom početných štúdií, uverejňovaných v banských časopisoch a ročenkách. V rokoch 1896 - 1915 vydával ročenku banského a hutníckeho priemyslu.

Jeho brat Vojtech, narodený 6. decembra 1862 v Betliari, doktor teológie, bol profesorom na rím. kat. seminári v Rožňave. Vyučoval cirkevné dejiny, cirkevné právo a sociológiu. Napísal maďarskú učebnicu spoločenských vied, ktorá vyšla v dvoch vydaniach (Rožňava 1898).

Martin Lovčány (Lučenský) (1765 - ...?)

Rektor, ev. farár.

Pochádzal z rodu, ktorý v minulosti dával evanjelickým cirkvám významných učiteľov a kňazov. Narodil sa roku 1765. Otec Martin, matka Zuzana, rod. Olíková, z Pukanca. Po absolvovaní štúdia teológie a vykonaní kandidátskej skúšky odišiel študovať na univerzitu do Wittenbergu. Po návrate domov sa roku 1792 stal rektorom školy v Ratkovej. Vyučoval staršie deti.

Tolerančný patent Jozefa II. (1781), a najmä zákonná úprava práv protestantov z rokov 1790 a 1791, vytvorili podmienky pre obnovu evanjelickej cirkvi aj v Betliari. Najprv bola filiou vzniklej matkocirkvi vo Veľkej Polome. „Doma pak, a ač síce jen chatrní, toliko z hlinených múrú náležející avšak predce s horlivostí, postavila sobě chrám Boží, ano i školský příbytek. Kterýžto chrám Boží z nízkosti a z chatrnosti jeho Církev evanjelická o čtyri šacky (šuchy) vůkol a vůkol múry výpeními povýšiti, železom tuze zvázati a zasklepovati dala (Naznačení nekterých pametnejších vecí, týkajících se Církev evanjelickú aug. Vyznání Betlarskú... za roky 1822-1861 zapísal Samuel Vachtats, ev. farár).“ Upravený kostol bol vysvätený roku 1794. V roku 1805 cirkevníci postavili farský príbytok. Odčlenili sa od Veľkej Polomy a utvorili samostatnú (matko) cirkev.

Za farára si pozvali a roku 1805 vyvolili „na ten čas predního Slova Božího kazatele dvojctihodného muže pána Martina Lovčányiho, ratkovského rektora. Za farára bol vysvätený v Betliari. Ako prvý farár obnovenej betliarskej ev. cirkvi, venoval mnoho úsilia organizácii vnútorného cirkevného života a upevneniu postavenia cirkvi navonok. Riešil hospodárske problémy, vzniklé budovaním

a počiatočnou prevádzkou cirkevných objektov, problémy zadlženosti a ďalšieho zveľad'ovania spoločného majetku. Pri tom všetkom nezabúdaj na duchovné a národné povznesenie cirkevníkov. Bol znamenitým kazateľom, utešiteľom a radcom ľudu v jeho zložitých životných podmienkach.

V Betliari pôsobil do konca leta 1809.

Pavel Kurek (1885 - 1947)

Farár, osvetový pracovník.

Jeden z mála evanjelických farárov, ktorí v Betliari pôsobili viac ako 10 rokov. Narodil sa 6. januára 1885 v Nired'háze (v Sabolčskej stolici v Maďarsku), v rodine dolnozemských Slovákov. Gymnaziálne štúdiá ukončil v rodisku, teológiu v Prešove. Od 1. septembra 1908 do 3. marca 1909 bol kaplánom v Rybníku, od 1. apríla 1909 farárom v Kyjaticiach pri Rimavskej Sobote. V rokoch 1915 až 1917 vykonával ako farár vojenskú službu. Vrátil sa do Kyjatíc, kde pôsobil do augusta 1924.

Betliarskí evanjelici ho po odchode Jána Válinta pozvali a vyvolili za svojho farára 15. augusta 1924. Ako sám uvádza, do fary sa nastahoval skôr, už 1. augusta 1924. V Betliari účinkoval do 30. apríla 1942, vyše 17 rokov. Od 15. novembra 1941 mal zdravotnú dovolenku. Po jej skončení bol 1. mája 1942 preložený do trvalej výslužby. Prestáhoval sa k dcére do Bratislavy. Zomrel 23. marca 1947 v Rožňave, kde je aj pochovaný.

V Betliari pôsobil aj ako kultúrno-osvetový pracovník. V rokoch 1933 až 1938 bol predsedom miestneho odboru Matice slovenskej, ktorý rozvíjal záslužnú kultúrno-výchovnú činnosť a utužoval národné povedomie občanov. Bol prvým kronikárom obce. Spracoval stručný vývoj obce za roky 1933 až 1937 a v kronike zapísal aj niektoré poznatky zo starších obecných dejín. Aktívne pôsobil medzi evanjelickou mládežou. V roku 1932 bol spoluorganizátorom zjazdu ev. Mládeže gemerského seniorátu v Betliari. Okrem iných významných osobností zúčastnil sa ho generálny biskup Dr. Vladimír Pavel Čobdra, profesor teológie Dr. Michal Lučanský a básnik Emil Boleslav Lukáč.

Zjazd mal dôstojný priebeh. Betliarsku mládež povzbudil do ďalšej činorodej práce.

Počas zdravotnej dovolenky ho zastupoval biskupský kaplán Ján Sleziak a od 1. februára 1942si cirkevný zbor zvolil za farára Štefana Havlíka.

Ferdinand z Selezény (...? - 1821)

Farár, básnik.

Pochádzal zo šľachtického rodu z obce Selez, teraz Selce, v okrese Banská Bystrica. Rodina Seleckých vlastnila v tejto obci majetky (dom, pozemky), ostatná časť obce patrila Ľupčianskemu hradnému panstvu. Kedy sa Ferdinand narodil sa nepodarilo zistiť. Po ukončených štúdiách bohoslovnia nachádzame ho na Leginde (terajšie Lehnice ?), odkiaľ okolo roku 1797 odišiel za vojenského kňaza. V tejto funkcii bol vyše 13 rokov. Po skončení vojenskej kňazskej služby pôsobil v Štítniku. V marci 1812 na pohrebe revúckeho kazateľa Samuela Kellnera predniesol veršovanú smútočnú rozlúčku.

Betliarsky cirkevný zbor si ho po odchode Jozefa Paka pozval za svojho farára. Prišiel koncom roka 1815 zo Štítnika. Po šiestich rokoch pôsobenia v Betliari zomrel 17. marca 1821. Pochovaný bol v miestnom cintoríne. Po ňom roku 1822 prišiel za betliarskeho farára Samuel Vachtáts.

Popri farárskom povolaní sa zaoberal poéziou. Tlačou vydal:

1. Nadeje nesmrteľnosti, pri pohrebe Dvoji cti hodného Pána Samuele Kellner Sl. Evanj. A. W. Cirkvi Velko-Revúcke po navrátené svobode náboženství, najprvšího, a velice zaslužilého Kneze k potešení Jeho Pozustalých, dne IX. Brezna 1812 predložená skrze Ferdinanda z Selezény, n.t.c. evan. cirk. štítnické kneze. V Rožňave, písmem Jozefa Mayer priv. knihtlačiteľa.
2. Všelico, pro mysli ctné rozveselení. Díl první, jež sepsav, odevzдал k tlačení Knez Betlířsky Ferdinandus z Selezény 1820. V Rožňave, písmem Jozefa Mayer priv. knihtlačiteľa (123 strán).

Básnická zbierka „Všelicopro mysli ctné rozveselení“ obsahuje humorné verše, zaujímavé nielen obsahom, ale aj preto, že sú v nej uverejnené posudky významných literátov zo začiatku 19. storočia s reagovaním Selezčényho na ich námietky.

Zbierka má 4 časti. Prvá časť obsahuje 20 zveršovaných poučných príhod zo života hmyzu a zvierat a z dávnej minulosti. Posledná sloka básní vyjadruje poučenie pre čitateľa. V 2. časti je 40 zveršovaných „pohádok“ (hádaniek). Tretia má 30 ostrovtipných rečí - anekdot. V štvrtej sú svadobné a iné verše. Prílohu tvorí znova vytlačená smútočná reč na pohrebe Samuela Kellnera „Nadeje nesmrtnosti“.

Druhý diel nebol daný do tlače. Jeho rukopis spolu s ostatnou literárnou pozostalosťou pravdepodobne zničil požiar roku 1856, ktorému padli za obeť ev. kostol s vežou, fara i škola.

Karol Šándor (1818 - 1874)

Ev. farár, básnik, vlastenec.

Pochádzal z učiteľskej rodiny. Narodil sa roku 1818 v Rejdovej. Otec Ján bol tu učiteľom, od roku 1831 ev. farárom v Nižnej Slanej.

Študoval na ev. gymnáziu v Rožňave, od školského roku 1835/36 na ev. lýceu v Levoči. Teológiu študoval v Bratislave. Po zložení kandidátskej skúšky absolvoval vysokoškolské štúdiá na Univerzite v Jene (1847 - 1849). Po návrate domov uchádzal sa o zvolenie za farára v Betliari, kde bola voľná fara po zomrelom farárovi Ondrejovi Leškovi. Dňa 23. mája 1850 „se skrze votizování (hlasování) hlboko učený kandidát Karol Šándor a síce 32 hlasami oproti 7 krausovým hlasom za budúciho cirkvi ev. Betlarské pána farára slávne vyvolil, ať žije již k blahu a k rozkvietu cirkvi na dluho“. (Záznam v cirk. knihe: Naznačení některých pametnějších vecí, týkajících sa Cirkve ev. aug. Vyznání Betlarskú ... 1822 - 1861). V tomto roku bol cirkevným kurátorom Ondrej Poľmák, kostolníkom Ondrej Vasko a obecným richtárom Ondrej Košuth. V Betliari pôsobil zdarne; bol horlivým slovenským vlastencom, čo nebolo po vôli Andrassyovskému panstvu a seniorálnym predstaveným. V roku 1855 sa rozhodol z Betliara odísť. Prijal pozvanie čierno-lehotskej cirkvi, ktorá po smrti Ondreja Nosáka 30.12.1854 bola bez farára. Do Čiernej Lehoty sa presťahoval v septembri 1855. Pôsoobil tam do svojej smrti 5. januára 1874.

Počas štúdia na ev. lýceu v Levoči bol aktívnym členom Slovenskej spoločnosti. Hlásil sa ku Kollárovej myšlienke slovanskej vzájomnosti. Spolu s ďalšími členmi Spoločnosti sa vzdelával v materinskej reči (za túto bola považovaná

bibličitina) a venoval sa básnickej tvorbe. Niektoré lepšie básne zapísal po zhodnotení do „Libermemorialis...“ (Pamätnice Slov. spoločnosti). Z nich básne „Sklamání“ v zbierke Poézia lásky (Levoča 1979) a „Túžba po vlasti“ v zbierke Svitanie (Bratislava 1978) uverejnil Edmund Hleba.

Z tohto obdobia je známa aj jeho zveršovaná historická povesť Jezerko Třesnícke. Nie je známe, či po odchode z Levoče sa naďalej venoval básnickej tvorbe. Že o túto mal záujem svedčí fakt, že roku 1840 ako bratislavský poslucháč bohoslovnia si objednal Jitřenku (čili výbornejší práce učenců česko-slovenských a.v. Levočských), ktorá bola vydaná v Levoči 1840. Z jeho spolužiakov sú známi Gemerčania Bohuš Nosák, Samoslav Michalovič, Ondrej Ďurček a Matej Prúnyi. Štúdium v Levoči upevnilo jeho národné povedomie, ktorému zostal verný po celý život. Po sebe zanechal rukopisné kázne a príležitostné modlitby.

Samuel S o n t á g (Szontagh) (1825 ? - 1898)

Ev. farár, národovec.

Po odchode Karola Šándora v roku 1855 do Čiernej Lehoty, betliarska fara ostala neobsadená. Cirkevníci si síce zvolili za farára Michala Packa z Dobšinej, ale ten nemal povolenie na vykonávanie farárskeho povolania. Až do októbra 1856 vykonával funkciu cirkevného administrátora v Betliari Gustáv Kellner z Polomy. Dňa 26. apríla 1856 postihla obec veľká pohroma. Hrozný požiar zničil 117 domov, ev. kostol s vežou, faru i školu. Dôsledky požiaru boli veľmi ťažké. Občania ich prekonávali niekoľko rokov.

V tomto nepriaznivom sociálnom položení si ev. občania v októbri 1856 zvolili za farára slovenského kandidáta Samuela Sontága z Hontu. Pochádzal z chýrnej zemianskej rodiny, rozvetvenej najmä v Malohonte a Gemeri. Narodil sa v Pondelku (dnes časť Hrnčiarskej Vsi v okrese Rimavská Sobota) okolo roku 1825. Presný dátum narodenia sa zatiaľ nepodarilo zistiť. Jeho otec bol mäsiarom. Zomrel v období, keď Samuel študoval. Najprv navštevoval lýceum v Banskej Štiavnici, kde bol aktívnym členom Jednoty slovenskej mládeže a prekonal všetky priekory roka 1848. Teologické štúdiá absolvoval v Bratislave bez rodičovskej pomoci. Ovdovelá matka ho nemala z čoho podporovať. Po otcovej smrti ostala „bez chleba“ a musela sa starať o dcéru, Samuelovu sestru.

Ako ne jeden Slováčok - kandidát na kňazský úrad, i on prekonal mnoho ťažkostí, kým „dostal faru“. Verne sa držal slovenského pôvodu a bol hrdý na svoj zemiansky pôvod. Betliar sa stal jeho prvým pôsobiskom. Mladý, slobodný farár s nadšením vykonával kňazské úlohy a upevňoval cirkevníkov tak vo viere, ako aj v národnom povedomí.

Dôverne sa stýkal s blízkymi slovenskými národovcami Pavlom Dobšinským, Samuelom Ormisom i s Gustávom Kellnerom. Pre svoje národné presvedčenie a pôsobenie mával spory s cirkevnými nadriadenými predstaviteľmi, ktorí v cirkvi presadzovali maďarizáciu. Niektoré sa riešili aj na seniorálnych konventoch. Cirkevníci ho však ochraňovali.

Z Betliara odišiel roku 1864. Stal sa farárom v Hornej Strehovej, kde pôsobil až do svojej smrti 24. apríla 1898. Neoženil sa. Mal u seba matku a sestru, a keď zomreli, ostal úplne sám. Pochovali ho v strehovskom cintoríne. Bol verným ev. kňazom a ešte vernejším slovenským národovcom.

Július Košuth (1882 - 1953)

Zakladateľ PPZ na Slovensku.

Pochádzal z remeselníckej rodiny. Narodil sa v Betliari 28. decembra 1882. Otec Ján bol zámočníkom, matka Anna, rod. Bušáková, sa starala o rodinu a domáce hospodárstvo. Po skončení vzdelávania v miestnej ev. škole sa vyučil za zámočníka u otca.

Rodičovské prostredie mu umožňovala získavať ďalšie vedomosti a rozširovať svoj vzdelanostný a spoločenský obzor. V otcovej dielni vnikol do tajomstiev spracovávanie železa. Ved' otec nebol obyčajným zámočníkom. Bol zručným majstrom, ktorý vyrábala rôzne úžitkové predmety, napr. mlynčeky na mak, kávu, šrotovníky a pod. A mladý Július sa tomuto majstrovstvu naučil natoľko, že po tovarišskej vandrovke, a po otcovej smrti, prevzal dielňu a pokračoval v otcových šľapajach.

Tento rod Košuthovcov (v obci ich bolo viac) mal svoju osobitosť v tom, že jeho členovia sa oddávajú venovali hudbe. Boli v obci i na okolí známymi ľudovými hudobníkmi. Láska k hudbe sa prenášala z pokolenia na pokolenie. Júliusov otec založil roku 1885 v obci hasičskú hudbu. Bol jej kapelníkom. Mala osem členov, všetci boli Košuthovci. Súčasne bol kantorom ev. cirkvi. Aj mladý Július sa venoval hudbe. Roku 1925 prevzal po otcovi kantorstvo, ktoré vykonával až do roku 1947.

Ako člen obecného zastupiteľstva bol pokladníkom obce, prehliadačom mŕtvov a pri výskyte infekčných chorôb dezinfikoval obydlia postihnutých občanov. Ťažké sociálne podmienky po prvej svetovej vojne znemožňovali, najmä chudobným, dôstojne pochovať zomrelých. Hľadal možnosti a spôsoby, ako im pomôcť a zlepšiť ich finančné

postavenie. Nachádzal ich vo vzájomnej pomoci občanov prostredníctvom združenia (spolku), do ktorého by jeho členovia mesačne platili malé členské poplatky, a z takto tvoreného fondu by sa pri úmrtí člena vyplatila peňažná podpora na pohreb. S podobnou svojpomocou sa stretával aj na svojich tovarišských vandrovkách. Trvalo dlhší čas, kým pre realizáciu tejto myšlienky získal miestnych občanov. Dňa 11. marca 1928, za prítomnosti 60 občanov, vzniklo v obci Pohrebné podporné združenie. Prítomní schválili program združenia, stanovy a zvolili výbor. V stanovách bol zakotvený cieľ a program združenia: „Vzájomné podporovanie sa členov v prípade úmrtia a postaranie sa o slušný pohreb zosnulého.“ Stanovy boli Ministerstvom vnútra v Prahe schválené 4. decembra 1929. Združenie nepôsobilo iba v Betliari. Prvé jeho odbočky vznikli v okolitých obciach. Neskôr boli zakladané takmer po celom Slovensku. Roku 1930 sa vytvorilo Ústredie Pohrebného podporného združenia na Slovensku so sídlom v Betliari. Prekonalo všetky nástrahy a ťažké obdobia a roku 1991 malo v 200 odbočkách cca 60 tisíc členov.

Na prípravných prácach spojených so založením združenia sa najviac podieľal Július Košuth, prvý tajomník združenia, ktorý bol jeho mimoriadne aktívnym členom až do svojej smrti 11. júna 1953. Pri príležitosti 40. výročia založenia združenia mu na hrobe odhalili pamätnú tabuľu s textom: „Tu odpočíva zakladateľ PPZ na Slovensku Július Košuth, 1882 - †1953, z príležitosti 40. výročia založenia združenia na večnú pamäť od odbočiek.“

Alexander Maduda (1902 - 1966)

Zámočník, elektromontér, funkcionár.

Narodil sa 23. februára 1902 v Liptovskej Porúbke. Otec Samuel Maduda, matka Anna, rod. Šramo. V rokoch 1924 - 1926 slúžil ako vojak v Betliari. Po skončení vojenskej služby ostal v ňom bývať, keď v roku 1926 uzavrel manželstvo so Zuzanou, rod. Košuthovou.

Do roku 1938 bol banským zámočníkom v Antimónovom závode v Čučme. Keď Čučma pripadla Maďarsku, firma ho preložila na baňu do Medzibrodu pri Banskej Bystrici. Po roku sa vrátil domov. Pracoval v banskom závode v Nižnej Slanej, neskôr v Rožňave. Už ako vyučený strojný zámočník si vlastnou usilovnosťou osvojil druhú pracovnú profesiu - elektromontérstvo. V čase, keď ešte nebol v každom dome v obci elektrický prúd, významne pomohol pri jeho zavádzaní do všetkých domov. Potom, až do neskorého veku, bezplatne ľuďom opravoval poruchy na elektrickom vedení. Po založení Jednotného roľníckeho družstva v Betliari niekoľko rokov bezplatne opravoval družstevné strojové zariadenia.

Venoval sa verejnoprospešnej činnosti. V rokoch 1939 - 1945 bol kurátorom ev. a. v. cirkevného zboru. Pod jeho vedením sa v tom čase urobila prestavba cirkevnej školy a učiteľského bytu pri nej. V čase Slovenského národného povstania bol členom miestneho revolučného národného výboru a po oslobodení členom MNV.

Keď po sprístupnení kaštiel'a verejnosti začali prichádzať výletníci, návštevníci a ich počet narastal, pričom jediná sprievodkyňa nestačila, vypomáhal jej bez nároku na odmenu sprevádzať výletníkov po kaštieli, najprv vo voľnom čase, a potom ako dôchodca, každý deň.

Zomrel 18. novembra 1966, pochovaný je v miestnom cintoríne.

Ján Miklôšik (1902 - 1994)

Zaslúžilý učiteľ, účastník SNP, historik.

Narodil sa v Betliari 24. mája 1902 (v dome volanom do Jozafa). Vyrastal v skromných rodinných podmienkach. Základné vzdelanie získal v rodisku. V mladom veku spoznal ťažké sociálne a národné postavenie ľudu, najmä počas prvej svetovej vojny a predsavzal si pomáhať mu a podľa svojich možností prispieť k jeho národnému i sociálnemu povzneseniu. Po vzniku ČSR odišiel študovať na Učiteľský ústav v Prešove. Štúdium skončil roku 1923.

V rokoch 1925 - 1945 bol učiteľom na ľudových školách v Rochovciach (1925-1939) a v Úhornej (1939-1945). Pôsobil v miestnych spoločenských organizáciách a medzi ľuďom rozsieval komunistické idey. V ich naplnení videl východisko z nepriaznivého položenía prostého ľudu. Venoval sa aj kronikárskej činnosti. V Rochovciach v obecnej kronike zapísal nielen údaje z histórie obce, ale aj obyčaje, zvyky, materiálne, spoločenské a kultúrne tradície a spôsob života. Kronika je cenným dokumentom obce. Počas Slovenského štátu zúčastnil sa na prípravách a priebehu SNP vo vtedajšom okrese Dobšiná.

Po oslobodení sa roku 1945 stal prvým okresným školským inšpektorom v Rožňave. Túto funkciu vykonával do roku 1951. Popri zamestnaní bol v Rožňave predsedom miestnej správnej komisie (VIII.1945 - III.1948) a miestneho národného výboru (I.1950 - 1951). V rokoch 1951-1963 bol učiteľom a riaditeľom Strednej zdravotníckej školy v Rožňave. V školskom roku 1965/66 a v roku 1970 ako dôchodca učil na základnej škole v Betliari.

Zomrel 26. septembra 1994 v Rožňave, vo veku 92 rokov.

Vo funkcii školského inšpektora sa zaslúžil o povojnový rozvoj škôl v Rožňavskom okrese, najmä v jeho južných častiach. Za celoživotnú učiteľskú činnosť bol poctený titulom „Zaslúžilý učiteľ.“

Okrem pôsobenia v rôznych okresných kultúrno-spoločenských organizáciách sa venoval redigovaniu regionálnych časopisov a histórii Gemera. Zredigoval prvé povojnové číslo Šafárikovho kraja (1. mája 1945). Bol redaktorom tohto okresného časopisu v rokoch 1946-1947 a okresných novín Zora Gemera v rokoch 1958-1959. Zaoberal sa históriou SNP a protifašistického odboja na území okresu Rožňava. Je autorom mnohých politických, pedagogických a vlastivedných článkov a štúdií, uverejnených v časopisoch. Spoluautor publikácie „SNP v Rožňavskom okrese“ (OPS Rožňava 1966). Zozbieral a sčasti publikoval materiály a ľudovú slovesnosť o gemerskom zbojníkovi Mišovi Vdovcovi (vid' aj V. Gašparíková: Zbojník Michal Vdovec. Bratislava 1964). Vzácne sú ním spracované zvyky a obyčaje v Betliari. Napísal niekoľko životopisov významných osobností Gemera.

Úplné zhodnotenie jeho životopisného diela si vyžiada obširnejšiu štúdiu, čo si skutočne zaslúži.

Andrej Plavucha (1907 - 1962)

Vzorný učiteľ, osvetový pracovník.

Rodák z Brezničky v okrese Lučenec. Narodil sa 29. novembra 1907. Po absolvovaní základného vzdelania študoval na Učiteľskom ústave v Lučenci. Štúdiá skončil roku 1927. Do Betliara prvýkrát prišiel za učiteľa 1. októbra 1929 z Okoviec (okr. Levice). Tu pobudol do 31. marca 1932. Bol preložený na št. ľudovú školu v Plešivci. Neskôr učil v Nadabule. Po obsadení južnej časti okresu (vrátane Nadabule), horthyovským Maďarskom, prišiel do Betliara po druhý raz. Od 20. novembra 1938 bol učiteľom a od 1. marca 1939 správcom betliarskej národnej školy. Roku 1961 odišiel predčasne do dôchodku. Zomrel 30. decembra 1962. Pohrebný obrad mal 1. januára 1963 v kinosále za veľkej účasti občanov. Bol to prvý občiansky pohreb v Betliari.

V zložitých politických a národných pomeroch po roku 1938 stál pevne na strane slovenských záujmov. Organizoval ochranu, vtedy pohraničnej obce Betliar, pred obávanými útokmi horthyovských vojsk a proti pripojeniu obce k Maďarsku. Obhajoval a realizoval idey Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a vykonával v jej miestnych orgánoch rôzne funkcie. Neskôr, po vzniku druhej svetovej vojny, zmierňoval svoju politickú aktivitu a venoval sa kultúrno-osvetovej činnosti. Aktívne pôsobil v miestnych kultúrnych spolkoch a zariadeniach. Bol tajomníkom, neskôr predsedom MO Matice slovenskej, organizátorom, režisérom i hercom divadelného ochotníckeho spolku P.J. Šafárika, členom a funkcionárom dobrovoľného hasičského zboru a od roku 1944 jeho čestným predsedom. Pracoval v obecnej samospráve, od júna 1942 bol vládny

komisárom obce. Do SNP sa nezapojil. Za roky 1938 - 1943 zapísal do obecnej kroniky priebeh udalostí a života v obci, v tomto rušnom období.

Po skončení druhej svetovej vojny a oslobodení roku 1945 sa venoval výučbe detí v prevládajúcom socialistickom duchu. Zmenil svoje predošlé politické presvedčenie a postupne sa stal zástancom a uskutočňovateľom socialistických myšlienok nielen v škole, ale aj v oblasti miestnej kultúry a v spoločenskom živote. Naďalej aktívne pracoval v kultúrno-osvetových zariadeniach. Vykonával v nich rôzne funkcie. V rokoch 1938 - 1961 viedol školskú kroniku.

V rokoch 1957 - 1961 Základná škola pod jeho vedením plnila vybrané úlohy Výskumného ústavu pedagogického v Bratislave. Uskutočňovala výskum vo vyučovaní slovenčiny, ruštiny, kreslenia, matematiky, hudobnej výchovy a v učení o prírode a spoločnosti. Za úspešné vyučovacie výsledky mu bol prepožičaný titul „Vzorný učiteľ.“ Podieľal sa na založení a upevňovaní Jednotného roľníckeho družstva, na organizovaní osláv pri výročiach národných a štátnych udalostí a významných osobností. Bol dopisovateľom regionálnych i odborných časopisov a v rámci okresu vykonával aj niektoré funkcie v spoločenských organizáciách (napr. v odborovom hnutí a pod.).

V Betliari sa oženil s Betliarčankou Lenkou, rod. Stavianyovou. Narodili sa im tri deti. Občania, veľkou účasťou na jeho pohrebe, vyjadrili mu vďaka za jeho celoživotnú činnosť, najmä v oblasti výchovy a miestnej kultúry a osvedy.

PhDr. Ladislav Adalbert Arany (1909 - 1967) Jazykovedec, múzejník.

Narodil sa 19. októbra 1909 v Rožňave. Otec Viktor, matka Margita, rod. Hlopková z Betliara. Neoženil sa, ostal slobodný. Roku 1930 zmaturoval na gymnáziu v Rožňave. Potom študoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave slovenskú a maďarskú filológiu (1932-1935). Získal akademický titul PhDr.

Od roku 1935 bol vedúcim Dialektologického ústavu pri UK a súčasne stredoškolským profesorom reálneho gymnázia v Bratislave. Neskôr prednášal na Vysokej škole obchodnej. V rokoch 1943-1946 pracoval ako vedecký pracovník SAVU. Od 1939 do 1945 bol členom Szlovákiai Magyar-Közművelődési Egyesület, vedúcim národopisnej skupiny tohto zväzu a redaktorom Szlovákiai Magyar Közleményok. Potom sa venoval vydavateľskej činnosti. Od roku 1949 hol kustódom (správcom zbierok) múzea v Betliari. Túto funkciu vykonával do roku 1956, keď odišiel za riaditeľa Banického múzea v Rožňave. V riaditeľskej funkcii ho 1. marca 1958 vystriedal Štefan Labancz. Potom pracoval na rôznych miestach mimo Rožňavy. Zomrel 14. októbra 1967 v Rožňave.

Arany mal k Betliaru blízky, rodinný vzťah. V mladosti sa často zdržiaval u starých rodičov (Hlopkovcov) a ako kutód múzea (betliarskeho kaštieľa), prežil v Betliari vyše šesť rokov. Zaoberal sa štúdiom gemerských nárečí. Výskumné výsledky z tejto oblasti uverejňoval v rôznych slovenských časopisoch a prispieval článkami do regionálneho časopisu „Šafárikov kraj“. Študoval slovensko-maďarské jazykovedné vzťahy, maďarskú dialektológiu a fonológiu. S Jozefom Orlovským napísal prvú slovenskú štrukturalistickú

gramatiku. Venoval pozornosť aj maďarskému národopisu a kultúrnym dejinám.

Z jeho vydaných diel uvádzame:

- A Szlovákiai magyarság néprajza. Bratislava 1941.
- Kolon nyelvjárásának fonológiai rendszere. Bevezetés a szerkezeti nyelvjárásstanba. Bratislava 1944.
- Gramatika jazyka slovenského. Bratislava 1946 (s Jozefom Orlovským).
- The phonological system of a Hungarian dialect. An introduction to structural dialektology. Bloomington Haag 1967.

V rukopise zanechal zbierku slovensko-maďarskej ľudovej poézie.

PhDr. Ladislav Rybár CSc. (1918 - 1991)

Jazykovedec, pedagóg.

Narodil sa 19. mája 1918 v Rožňave, v rodine pochádzajúcej z Betliara. Otec Ondrej, remeselník - maliar, matka rod. Oravcová. Prvé tri roky ľudovej školy chodil v rodisku. Roku 1925 mu zomrel otec. Niekoľko rokov žil v Betliari u starého otca. Odtiaľ dochádzal do škôl v Rožňave, kde roku 1937 maturoval na gymnáziu. V školskom roku 1937/38 študoval na brnenskej univerzite. Roku 1938 odišiel do Bratislavy, kde na Filozofickej fakulte študoval slovenčinu a dejepis. Záverečnú písomnú prácu venoval výskumu Slovákov na „Dolnej zemi“ a výsledky výskumu aj publikoval. Betliar, v ktorom prežil mladé roky a mal blízku rodinu a priateľov, považoval za svoj druhý domov. Cítil sa tu ako doma a rád sa sem vracal počas celoživotnej púte.

Po skončení štúdia pôsobil v štátnej službe v Bratislave a v Prahe. V septembri 1952 vstúpil do školských služieb. Bol stredoškolským profesorom na Pedagogickom gymnáziu s vyučovacím jazykom maďarským v Bratislave. Roku 1955 ho pozvali na Výskumný ústav pedagogický, kde sa stal vedúcim odboru inojazyčných škôl. Zaoberal sa problémami vyučovania slovenského jazyka na maďarských školách. Presadzoval, aby sa v nich vyučovala slovenčina ako druhý, nematerinský jazyk. Zaslúžil sa o vydávanie odborného časopisu pre maďarských pedagógov „Socialista nevelés.“ Roku 1964 odišiel na Strednú priemyselnú školu strojnícku v Bratislave, kde pôsobil do októbra 1967. Potom pracoval ako odborný asistent na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty UK v Trnave. Roku 1983 odišiel do dôchodku. Titul doktor filozofie (PhDr.) a kandidát vied (CSc.) získal roku 1973. V Trnave bol šesť

rokov predsedom odbočky Slovenskej jazykovednej spoločnosti. Zomrel 27. júla 1991.

Príspevky z odboru teórie vyučovania slovenského jazyka a jazykovej kultúry uverejňoval v zborníkoch Pedagogickej fakulty UK v Trnave, v periodikách Vedecké riadenia, Socialista nevelés, Slovenský jazyk a literatúra v škole a v novinách Učiteľské noviny, Pravda, Pravde na nedeľu a pod. Tvoril učebnice slovenčiny (čítaniek a literárnej výchovy) pre školy s vyučovacím jazykom maďarským, metodické štúdie a články. Ako vysokoškolský pedagóg publikoval poznatky z modernej rétoriky a umeleckého prednesu knižne, napr. :

- Umelecký prednes prózy, poézie a rečníctvo. Bratislava UK 1970, 140 s.
- Základné poznatky zo súčasnej rétoriky. Bratislava Alfa 1970, 68 s.
- Základné poznatky z teórie rečníctva (V: Pedagogické a psychologické otázky činnosti lektora. Bratislava, Inštitút Slovchémie, s. 81-116).
- Základy rétorickej komunikácie. Obzor 1980, 304 s.

Bol členom autorského kolektívu slovenskej lingvistickej encyklopédie. Už ako dôchodca pracoval na syntetickom diele o rétorike. Betliarskemu ochotníckemu divadelníctvu venoval štúdiu: Divadelnícka obec v Slovenskom Rudohorí (Bulletin k 50. výročiu založenia ochotníckeho divadla P.J. Šafárika v Betliari 1923-1973. Betliar 1973).

Prof. Dr. Rudolf Macúch (1919 - 1993)

Farár, vedec.

Narodil sa 16. októbra 1919 v Bzinciach pod Javorinou. Po maturite na gymnáziu v Novom Meste nad Váhom a ukončení štúdia na ev. bohosloveckej fakulte v Bratislave bol 23. júna 1943 ordinovaný za evanjelického duchovného. Vtom čase bola betliarska ev. fara dočasne neobsadená. Farár Štefan Havlík bol v marci 1943 povolaný do činnej vojenskej služby, s určením do poľa. Aby cirkevný zbor neostal bez farára, žiadal biskupský úrad o pridelenie kaplána na obdobie, pokiaľ farár bude vykonávať vojenskú službu. Tak sa stalo, že do Betliara prišiel za kaplána Rudolf Macúch. Bolo to prvé jeho pôsobenie medzi cirkevníkmi. Keď sa Štefan Havlík pred Vianocami 1943 vrátil z vojenskej služby, Rudolf Macúch bol preložený za kaplána do Uhrovca.

I keď v Betliari pôsobil len niekoľko mesiacov, zaslúži si, aby sme nezabudli na tohto vedca svetového formátu. Mal veľký talent na reči. Ovládal 45 jazykov a bol asi jediným Slovákom, ktorý tu má prvenstvo. V rokoch 1945-1947 získaval na dvoch významných francúzskych školách vedomosti u vynikajúcich odborníkov. Po návrate domov predložil v Bratislave dizertačnú prácu na tému „Slovanské mená a výrazy v arabskej geografii.“ Roku 1948 bol promován na doktora a na UK v Bratislave sa stal vedeckým asistentom pre semitskú filológiu.

Roku 1949 odišiel do Teheránu, aby si tam pripravoval habilitačnú prácu. Do Československa sa už nevrátil. Oženil sa s Iránkou a mal dcéru Máriu, ktorá kráča v jeho šľapajach. Vyše osem rokov pôsobil na univerzite v Teheráne, potom v Oxforde. Neskôr sa vrátil do Teheránu

a od roku 1963 bol profesorom na Freie Universität v Berlíne. Roku 1988 odišiel do dôchodku. Zomrel 23. júla 1993 a 6. augusta 1993 bol pochovaný na cintoríne v Berlíne - Zehlendorfe.

V Oxforde spolu s Lady Ethelou Stefanou Drowerovou zostavil mandejsko-anglický slovník, ktorý roku 1963 vydala Univerzita v Oxforde. V Teheráne pripravil príručku klasickej mandejskej gramatiky na vyše 600 stranách, ktorá vyšla v roku 1965. Roku 1982 vydal gramatiku samaritánsko-aramejskú (napísal ju roku 1969). U nás vydal monografiu „Islam a kresťanstvo,“ ktorá vyšla v Tranosciu r. 1950 a stala sa výbornou pomôckou pre štúdium islamu u nás. To sú jeho hlavné, podstatné, vedecké diela.

Bol skutočne svetovým vedcom. Učil svet, čomu sa naučil v detstve doma: tolerancii medzi cirkvami a náboženstvami, medzi národmi a spoločenskými i etnickými skupinami.

ThDr. Július Madarás (1919 - 1994)

Farár, publicista, učiteľ.

Narodil sa 24. septembra 1919 v Banskej Bystrici. Po zmaturovaní roku 1938 na gymnáziu v rodisku, študoval na ev. teologickej fakulte v Bratislave. Štúdium ukončil roku 1942 ako bakalár teológie. Bol kaplánom a stredoškolským katechetom v Banskej Bystrici, Prešove, Martine a do roku 1962 farárom v Spišskej Novej Vsi. V tomto roku bol zatknutý, nespravodlivo odsúdený a uväznený. Všetky jeho práce boli uznesením Krajského súdu v Košiciach určené na zošrotovanie.

Po návrate z výkony trestu, ktorý opísal v diele „V utíšení a dúfaní je Vaša sila“, bol skladníkom Technomatu v Spišskej Novej Vsi. Od roku 1968 bol farárom v Gemerskej Polome a od roku 1972 aj v Betliari. V roku 1990 úspešne zložil na Univerzite Komenského teologické skúšky a bol promován na doktora ev. teológie. Popri vykonávaní kňazského povolania prednášal (od roku 1991) na teologickej fakulte UK v Bratislave. Po ťažkej chorobe zomrel 26. januára 1994. Jeho spolopené pozostatky sú uložené na bansko-bystrickom cintoríne.

Vlastné sociálne ťažkosti v mladosti ho priviedli k štúdiu tejto otázky. Vypracoval dizertačnú prácu na tému „Sociálno-charitatívna práca v evanjelickej cirkvi“, ktorú roku 1951 fakulta prijala s odporúčaním na publikovanie. Avšak, pre politický nátlak na fakultu i autora, neskladal v tom čase rigorózne skúšky a nebol promován na doktora teológie. I napriek tomu pracoval vedecky ďalej a spracoval témy:

- Farár a sociálna otázka,
- Luteránska sociológia rodiny,

- Lutherove názory na kontinuitu cirkvi,
- Kazateľský úrad ako nástroj prítomnosti Kristovej cirkvi.

Prekladal Lutherove spisy do slovenčiny. Niektoré vyšli tlačou v zborníku „Výber zo spisov Lutherových,“ niektoré boli uverejnené v cirkevných časopisoch a časť z nich ostala v rukopisoch. V cirkevných časopisoch uverejnil viaceré štúdie z teológie, odborné a vnútromisijné články. I keď jeho práce podľa súdneho rozhodnutia boli určené na zošrotovanie, nestalo sa tak. Po prvej rehabilitácii ich prokuratúra roku 1969 vrátila autorovi.

Pre tých, ktorí ho poznali zostal navždy ako symbol dobroty, láskavosti, čestnosti a optimizmu. Rozlúčka s ním bola v Betliari nielen smutná, ale na výsosť dôstojná. Nekrológy o ňom, spolu s opisom smútočnej rozlúčky, boli zverejnené v okresných novinách Zora Gemera zo dní 8. a 15. februára 1994.

Text do obecnej kroniky „Významní ľudia narodení alebo pôsobiaci v Betliari“ bol prerokovaný a schválený na zasadaniach Obecného zastupiteľstva v Betliari:

1. časť (Ján Fabricius až Michal Jerga) dňa 24. apríla 1995 - uznesenie č. 2/1995 a

2. časť (Abrahám Holius až ThDr. Július Madarás) dňa 22. apríla 1996 - uznesenie č. 2/1996.

*Prepis textu:
Ľubica Zatrochová,
november 2011.*